



Vlaanderen
is open ruimte

HOUTKANTENPLAN

**Het netwerk van houtkanten versterken voor een
klimaatbestendig en biodivers platteland**

VLAAMSE
LAND
MAATSCHAPPIJ

VLM.be

COLOFON

Uitvoerder:

Vlaamse Landmaatschappij
Hendrik Consciencegebouw
Koning Albert II-laan 15
1210 Brussel
www.vlm.be

Opdrachtgever:

Zuhail Demir
Vlaams Minister van Justitie, Omgeving en Toerisme

Redactie:

Het houtkantenplan is opgemaakt in samenwerking met volgende organisaties:

Agentschap voor Natuur en Bos
Bos+ Vlaanderen vzw
Departement Omgeving
Digitaal Vlaanderen
Agentschap Onroerend Erfgoed
Regionale Landschappen
Vlaamse Landmaatschappij
Vereniging Voor Openbaar Groen
Vereniging van de Vlaamse Provincies

Coverfoto: Vlaamse Landmaatschappij, Kyra Boelens

oktober 2022

INHOUD

1	Aanleiding	5
2	Scope en definities	7
3	Doelgroepen.....	8
3.1	Lokale en openbare besturen	8
3.1.1	Provincies	8
3.1.2	Gemeenten	8
3.2	Private belanghebbenden	9
3.2.1	Landbouwers	9
3.2.2	Private landeigenaars	9
3.2.3	Terreinbeherende verenigingen	9
4	Beleidskaders	10
5	Waarom een houtkantenplan?	12
5.1	Knelpunten voor de realisatie van een netwerk van houtkanten	12
5.2	Kansen voor de realisatie van een netwerk van houtkanten	13
6	Proces en Governance	15
7	Visie en ambitie: Realiseren van een klimaatrobuust en biodivers houtkantennetwerk.....	17
7.1.1	Behouden, beschermen en handhaven het houtkantennetwerk	17
7.1.2	Uitbreiden het houtkantennetwerk door aanplantingen	17
7.1.3	Versterken van het netwerk van houtkanten kwalitatief door beheer en valorisatie te stimuleren	17
7.1.4	Het draagvlak voor houtkanten vergroten door sensibilisering en kennisuitwisseling	17
7.1.5	De toestand en evolutie van het netwerk van houtkanten systematisch opvolgen	18
8	Operationele doelstellingen en acties	19
8.1	Achteruitgang van het houtkantennetwerk tegengaan door behoud van bestaande houtkanten	19
8.2	Het houtkantennetwerk uitbreiden door aanplant van nieuwe houtkanten	21
8.3	Duurzaam beheer van houtkanten én valorisatie van biomassa afkomstig van beheer	23
8.4	Ondersteunende acties	29
8.4.1	Kennisopbouw en -uitwisseling	29
8.4.2	Inventarisatie en monitoring van het houtkantennetwerk	32
8.5	Overkoepelende actie rond gebiedsgerichte samenwerking bij versterking van het houtkantennetwerk	33

Lijst met afkortingen

ETS	Emissions Trading System
KLE	Klein landschapselement
LEKP	Lokaal Energie- en Klimaatpact
LOB	Loket Onderhoud Buitengebied
LULUCF	Land Use, Land-Use Change and Forestry

Lijst van organisaties en agentschappen

ABB	Agentschap Binnenlands Bestuur
ANB	Agentschap voor Natuur en Bos
AWV	Agentschap Wegen en Verkeer
dLV	Departement Landbouw en Visserij
dOMG	Departement Omgeving
DV	Digitaal Vlaanderen
ILVO	Instituut voor Landbouw-, Visserij- en Voedingsonderzoek
INBO	Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek
OE	Onroerend Erfgoed
MOW	Mobiliteit en Openbare Werken
RL	Regionale Landschappen
VLM	Vlaamse Landmaatschappij
VMM	Vlaamse Milieumaatschappij
VVOG	Vereniging Voor Openbaar Groen
VVP	Vereniging van de Vlaamse Provincies
VVSG	Vereniging van Vlaamse Steden en Gemeenten



1 AANLEIDING

Houtkanten, bomenrijen, hagen, knotbomen, dreven en heggen geven de streken en traditionele landschappen in Vlaanderen hun typisch karakter en uitzicht. Ze zien er zeer verschillend uit door de grote diversiteit en verscheidenheid aan soorten, functies en beheervormen. Toch zijn het stuk voor stuk “houtige kleine landschapelementen” omdat ze hoofdzakelijk bestaan uit bomen en struiken.

De verschillende beheervormen waren in het verleden ingegeven en ontwikkeld om landbouwactiviteiten te combineren met houtproductie en op die manier te voorzien in de behoefte aan voedsel en hout. Daarenboven vervulden houtkanten ook verschillende andere functies, zoals veekering, markering van perceelsgrenzen, bescherming van het vee en gewassen tegen de weerselementen en erosiebescherming én werd de biomassa afkomstig van beheer optimaal benut. Ze waren dus een volwaardig en functioneel onderdeel van het landbouwsysteem en het platteland in Vlaanderen mét een economische waarde. Houtige landschapelementen verlenen zowel de natuur als de landbouw verschillende ecosysteemdiensten.

In de loop van de 20e eeuw gingen die functies voor de landbouwactiviteit geleidelijk verloren of werden minder belangrijk door de opkomst van andere materialen, technieken en ontwikkelingen. Bovendien ging ook hun economisch nut voor de houtproductie sterk achteruit. Op vele plaatsen verdwenen houtige landschapelementen in Vlaanderen.

Dit leidde tot een sterke achteruitgang van die houtige landschapelementen door een gebrek aan beheer en zelfs het rooien ervan. Tot vandaag gaat het netwerk achteruit, raakt het verder gefragmenteerd en gedegradeerd ondanks de bestaande wet- en regelgeving en bijhorende instrumenten die het behoud en herstel van de houtige kleine landschapelementen beogen. Het is tekenend voor de globale achteruitgang van de omgevingskwaliteit van het landschap door schaalvergroting, intensivering en specialisatie in landbouw. Dit wordt nog versterkt door andere tendensen in de open ruimte zoals lintbebouwing, toenemende verharding, inname open ruimte, verpaarding, enz.

De klimaatverandering en de achteruitgang van biodiversiteit zorgen evenwel voor hernieuwde aandacht voor de werking, onderlinge relaties en functies van bomen en struiken in het landschap voor ons ecosysteem”. In onze dicht bevolkte regio waarin open ruimte sterk onder druk staat, kan een houtkantennetwerk een stevige ruggengraat vormen voor een multifunctioneel landschap waarin verschillende uitdagingen geïntegreerd worden aangepakt en natuur, landbouw en de Vlaming kan genieten van de verschillende gratis ecosysteemdiensten.

In diverse internationale afspraken, beleidsvoornemens en plannen wordt er gepleit en gestreefd om de natuurlijke elementen in onze leefomgeving te versterken en tegelijkertijd te benutten als duurzame en hernieuwbare grondstof zonder afbreuk te doen aan het natuurlijke karakter. Op die manier wordt gewerkt aan een circulaire economie en de stimulans voor onze bio-economie. Die moeten, samen met de belangrijke meerwaarde voor onze natuur en landbouw, op termijn opnieuw de drijvende kracht vormen om het netwerk van houtkanten, bomenrijen, hagen, knotbomen, dreven en heggen in ons Vlaamse landschap te onderhouden, kwantitatief uit te breiden en kwalitatief te versterken.

De versterking van het netwerk van houtige kleine landschapselementen is daarenboven complementair met andere maatschappelijke verwachtingen en trends zoals landschapsschoon, de erfgoedwaarde van onze traditionele landschappen en het belang van nabijgelegen toegankelijke open en groene ruimtes.

Met dit plan wordt dat netwerk kwalitatief en kwantitatief versterkt vanuit een geïntegreerde en sectoroverschrijdende benadering.

Uit voorgaande situatieschets blijkt duidelijk dat houtige kleine landschapselementen multifunctioneel zijn én veel opportuniteiten bieden voor de landbouwsector, de klimaatuitdagingen en de ombuiging van biodiversiteitsverlies. Bovendien scheppen de vele traditionele beheersvormen in Vlaanderen de opportuniteit om de biomassa afkomstig van beheerwerken te valoriseren. Een groene en gevarieerde omgeving is tevens van grote meerwaarde voor fysiek en mentaal welzijn van de bevolking.



2 SCOPE EN DEFINITIES

Kleine landschapselementen (KLE's) zijn onlosmakelijk verbonden met het Vlaamse landschap. Hun voorkomen en uitzicht zijn streekgebonden en vaak het resultaat van natuurlijke processen en menselijke activiteit. Ze geven die streken hun typisch uitzicht en karakter, en zijn soms zelfs verweven in de streeknaam.

De definitie uit het natuurdecreet geeft al een duidelijkere richting om het begrip "kleine landschapselementen" af te bakenen (zie artikel 2, 6° van het Decreet betreffende het natuurbehoud en het natuurlijk milieu):

"lijn- of puntvormige elementen met inbegrip van bijhorende vegetaties waarvan het uitzicht, de structuur of de aard al dan niet resultaat zijn van menselijk handelen, en die deel uitmaken van de natuur zoals: bermen, bomen, bronnen, dijken, graften, houtkanten, hagen, holle wegen, hoogstamboomgaarden, perceelsrandbegroeiingen, sloten, struwelen, poelen, veedrinkputten en waterlopen."

Binnen de grote verzameling van KLE's focust dit plan op de *houtige* en *lijnvormige* kleine landschapselementen waarbij de afbakening gebeurt op basis van definities uit de Vlaamse natuurwetgeving. In de code goede natuurpraktijk (omzendbrief LNW/98/01) staat een verdere verfijning naar houtige kleine landschapselementen die de verschillende types omschrijft en verder specificeert:

"Houtkanten, houtwallen, bomenrijen, heggen en hagen zijn lijnvormige begroeiingen met houtgewas. Ze doen gewoonlijk dienst als veekering, als windvanger, als perceelsscheiding of ze hebben een andere gebruiksfunctie."

Hun kenmerken en beschrijving worden in dezelfde code van goede natuurpraktijk verder gespecificeerd.

Hoewel er verschillende beheervormen zijn en terminologie wordt gebruikt in de verschillende Vlaamse regio's, wordt in dit plan de (verzamel)term "houtkant" gebruikt om onderstaande elementen te benoemen:

- Houtkanten groeien spontaan uit of worden periodiek als hakhout gekapt. Houtwallen zijn houtkanten die op een verhoogde plaats staan.
- Heggen en hagen zijn lijnvormige begroeiingen waarin struweelsoorten overheersen. Heggen groeien breed uit, hagen worden met een korte omlooptijd geschoren of geknipt. In heggen en hagen overheersen gewoonlijk doornstruiken, meestal meidoorn of sleedoorn.
- Bomenrijen (al dan niet in dreefvorm) zijn meestal één, soms twee of drie bomen breed en staan gewoonlijk op regelmatige afstand van elkaar. Een bijzondere vorm van bomen, die vaak langs perceelsscheidingen of sloten staan, zijn knobomen. Door het periodiek kappen van de takken op een bepaalde hoogte boven de grond, ontstaan knoesten waaruit telkens weer nieuwe takken groeien. Meestal gaat het om wilgen, vaak ook om elzen, populieren, eiken, haagbeuk of essen.

Houtige begroeiingen langs waterlopen (kanalen, rivieren, beken...), op taluds (dus ook "graften") en in holle wegen worden uiteraard wél meegenomen omdat ze veelal belangrijke onderdelen vormen van het houtkantennetwerk in een gebied.

Ze hebben allemaal één of andere vorm van regulier onderhoud of beheer nodig om ze gedurende de eerste jaren na aanplant te laten uitgroeien tot het gewenste eindbeeld (haag, heg, knobomenrij, enz.) en nadien volgens dat gewenste streefbeeld in stand te houden.

De territoriale focus van dit plan ligt op het buitengebied. Met het buitengebied wordt de open ruimte en het landschap buiten de bebouwde kernen bedoeld. Het wordt gekenmerkt door een hoofdaandeel landbouwgebruik, natuur- en bosgebieden met verspreide bebouwing.



3 DOELGROEPEN

De focus op houtkanten in het buitengebied leidt evident naar bepaalde doelgroepen die als eigenaar en/of beheerder belang hebben en verantwoordelijkheid dragen bij het behoud, de aanplant én het duurzaam onderhoud en beheer ervan.

Het Vlaams bestuursniveau wordt niet beschouwd als doelgroep voor omdat ze het initiatief neemt voor dit actieplan en hiermee lokale besturen, middenveldorganisaties en actoren wil stimuleren om geïntegreerd en samen het houtkantennetwerk te versterken. Via andere complementaire initiatieven wordt hier ook al op ingezet (soortenbeschermingsplannen, landinrichting, landschapsparken, enz).

Verschillende Vlaamse entiteiten die niet betrokken zijn bij de opmaak van het actieplan, kunnen wel als partner fungeren bij de uitvoering van diverse acties en op verschillende manieren (ondersteuning, initiatief, financiering, enz.). We verwijzen hiervoor naar hoofdstuk 6 over proces en governance.

3.1 LOKALE EN OPENBARE BESTUREN

3.1.1 Provincies

De provincies hebben de decretale taak om voor natuurverbindingsgebieden te zorgen (bv. groenblauwe ecologische netwerken, fijnmazige dooradering, aangepast beheer van bermen) en kunnen dus als complementair gezien worden aan wat er op Vlaamse en lokale schaal gebeurt. Ze hebben verantwoordelijkheden inzake de realisatie van ecologische infrastructuur van bovenlokaal belang, het netwerk van KLE's op hun grondgebied.

Verder beheren provincies diverse grotere waterlopen waar courant houtkanten voorkomen; in sommige gebieden wordt het waterbeheer op het terrein gedelegeerd naar en uitgevoerd door polders en wateringeng. Daarenboven hebben ze een belangrijke rol in de bovenlokale takenbehartiging voor zover deze aangelegenheden het gemeentelijk belang overstijgen, streekgericht blijven en gericht zijn op realisaties binnen de provinciegrenzen. Landschapskwaliteit hangt sterk samen met toerisme, recreatie en sport die vaak bovenlokaal georganiseerd worden. Bovendien worden bovenlokale initiatieven nagestreefd om invulling te geven aan diverse beleidsaanbevelingen rond interbestuurlijke samenwerking voor landschapsonderhoud in functie van kwaliteit, efficiëntie en valorisatie.

3.1.2 Gemeenten

Als eigenaar en beheerder van het publiek domein staan ze in voor het onderhoud van heel wat wegen, waterlopen en bijhorende groenelementen (bermen, hagen, bomen, enz.), hetzij met eigen personeel hetzij via uitbesteding. Voorafgaand aan de uitvoering van beheerwerken impliceert dit een overzicht van houtkanten waarvoor zij het beheer moeten verzorgen, vervolgens een planning en tot slot ook financiering. Daarenboven zijn er ook diverse taken en verwachtingen naar de lokale besturen vanuit hogere bestuurs- en beleidsniveaus inzake biodiversiteit, open ruimte, klimaat, groenblauwe netwerken, enz. Hierbij krijgen ze verantwoordelijkheden die belangrijk zijn voor het netwerk van KLE's op hun grondgebied (vergunningen, stimuli, handhaving, enz.). Als meest nabije bestuursniveau zijn ze bovendien zeer geschikt om zeer lokale en gerichte initiatieven op te zetten en in te spelen op kansen en dynamiek in hun gemeente.



3.2 PRIVATE BELANGHEBBENDEN

3.2.1 Landbouwers

Landbouwers vormen een voor de hand liggende doelgroep gelet op de eigenheid en karakteristieke kenmerken van het agrarisch gebied en de grote oppervlakte aan agrarisch gebied in Vlaanderen. De helft van Vlaanderen bestaat uit landbouwareaal. Bovendien bieden houtige KLE's tal van ecosysteemdiensten voor de landbouwsector. Dit plan moet de moeilijkheden voor de landbouwsector bij het behoud, beheer en de bescherming van houtige KLE's verzoenen met de maatschappelijke verwachtingen ten aanzien van milieu, natuur (biodiversiteit, bestuiving, erosiebeperking, enz.) en landschapschoon. Binnen het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) zijn er al diverse instrumenten, vergoedingen en voorwaarden¹ die bijdragen aan het netwerk van houtige landschapselementen in het landbouwgebied; deze zijn vooral gericht op de individuele landbouwer. Samenwerking tussen landbouwers rond landschapsbeheer is in opmars, maar wordt voorlopig niet specifiek gestimuleerd vanuit dat programma.

3.2.2 Private landeigenaars

Deze groep omvat zowel grote als kleine landeigenaars die naargelang het gebruik van de grond uiteenlopende belangen hebben bij behoud, aanplant of onderhoud en beheer van houtkanten.

3.2.3 Terreinbeherende verenigingen

Terreinbeherende natuur- en landschapsverenigingen staan zelf in voor de inrichting (o.a. aanplantingen) en het beheer in bepaalde gebieden. Ze zijn erop georganiseerd om het hele takenpakket (planning, uitvoering, opvolging) zelf te verzorgen met eigen personeel en/of derden in te schakelen via private aanneming of door inzet van vrijwilligers. Vaak zetten ze ook specifieke initiatieven op om vrijwilligers occasioneel te betrekken en/of voor langere termijn te engageren bij hun werking. Natuurpunt, Regionale Landschappen en Boeren natuur Vlaanderen zijn de meest bekende organisaties die in gans Vlaanderen actief zijn, maar ook wildbeheereenheden bepalen mee de inrichting en onderhoud van landschap, of voeren soms zelf werken uit.

We zijn er ons van bewust dat voorgaande doelgroepen nog verder kunnen aangevuld worden, maar ze vormen de belangrijkste voor dit actieplan, de strategische doelstellingen en vooral naar de uitwerking van bijhorende acties.

De uitvoering van dit actieplan vereist uiteraard middelen en tijdsinzet vanuit verschillende beleidsdomeinen, bestuursniveaus en organisaties. Het grootste deel van de acties kan opgenomen worden binnen de reguliere werking of kan via bestaande programma's en subsidiekanalen gefinancierd worden. Voor enkele acties zijn bijkomende middelen nodig die bij de uitvoering van het plan gebudgetteerd en gezocht worden.

¹ De [beheerovereenkomsten van de Vlaamse Landmaatschappij](#) en de [niet-productieve investeringssteun van het Departement Landbouw en Visserij](#)

4 BELEIDSKADERS

Het **Vlaams klimaat- en energieplan** heeft als doel om de uitstoot van broeikasgassen in de niet-ETS sectoren tegen 2030 terug te dringen met 40%. Het plan omvat ook een doelstelling voor de LULUCF sector, i.c. tegen 2030 voldoen aan de no-debit rule. Dit betekent dat de koolstofvoorraden in zijn geheel niet mogen afnemen en dus alle emissies door landgebruiksverandering gecompenseerd moeten worden door een equivalente hoeveelheid opslag van koolstof via landgebruik.

Via het **Lokaal Energie- en Klimaatpact (LEKP)** wil de Vlaamse Regering steden en gemeenten ondersteunen in het behalen van concrete doelstellingen met een focus op vier werven: vergroening, energie, mobiliteit en regenwater. Steden en gemeenten die het LEKP ondertekenen, engageren zich onder meer om het Burgemeestersconvenant 2030 te ondertekenen en uit te werken. Via één van de vier werven van het LEKP, nl. de werf *'Laten we een boom opzetten'* die werkt rond vergroening kunnen lokale besturen bijdragen aan de realisatie van de doelstellingen voor de LULUCF-sector. De doelstellingen van de werf *'Laten we een boom opzetten'* zijn het realiseren van één extra boom per Vlaming, een halve meter extra haag of geveltuinteplanting per Vlaming en één extra natuurgroenperk per 1.000 inwoners tegen 2030. Het voorliggend houtkantenplan kan een bijdrage leveren aan deze doelstellingen via acties in het buitengebied en is in deze zin complementair met lopende acties binnen de bebouwde omgeving.

Naast het LEKP is het realiseren van groenblauwe netwerken één van de beleidslijnen waarmee Vlaanderen de LULUCF-doelstelling wil realiseren. De structurele implementatie van een functioneel groenblauw netwerk dat zich doorheen de open ruimte uitstrekt tot in het centrum van dorpen en steden en waarvan robuuste natuur-, bos- en valleigebieden de ruggengraat zijn, is één van de concrete maatregelen uit het **regeerakkoord van de Vlaamse Regering voor de legislatuur 2019-2024 en de beleidsnota Omgeving**.

Dit netwerk wordt gerealiseerd door verbindingen aan te leggen tussen natuurkernen met oog voor de ruimtelijke bestemming, door het verweven van natuur met andere functies, door actief werk te maken van een basisnatuurkwaliteit, en door de aanleg van stedelijk en randstedelijk groen. Hierbij wordt gestreefd naar win-wins op vlak van leefbaarheid, welzijn, gezondheid, recreatie, mildere klimaatimpact, waterbeheer, luchtkwaliteit, voedselproductie, energie en landschapskwaliteit.

De Vlaamse Regering maakt deze legislatuur ook werk van Vlaamse Parken met de oprichting en erkenning van Landschapsparken en Nationale parken. Binnen de masterplannen wordt er een visie gevraagd op de versterking van het houtkantennetwerk voorzover houtkanten relevant zijn voor de natuur- en landschappelijke waarden.

De Regering wil via de uitvoering van het **Gemeenschappelijk Landbouwbeleid** verzekeren dat ook landbouwgebieden structureel bijdragen tot het verbeteren van de omgevingskwaliteit (water, bodem, biodiversiteit, landschap) en het leveren van ecosysteemdiensten. Hierbij wordt ingezet op het versterken van tijdelijke en permanente ecologische infrastructuur, onder de vorm van fijnmazige groenblauwe aders, oeverzones, bufferstroken en kleine landschapselementen.

Het verhogen van het aandeel landschapselementen met hoge biodiversiteitswaarde op landbouwgronden tot 10% van het areaal is één van de doelstellingen van de **EU biodiversiteitsstrategie voor 2030** waarmee de Europese Commissie gedegradeerde ecosystemen wil herstellen.



Voor wat betreft **landschapsbeheer** bepaalt het Regeerakkoord om “verder te bouwen aan een volwaardig en transversaal landschapsbeleid door het aspect landschap structureel te verankeren in de aanpak van de Vlaamse Overheid om omgevingsuitdagingen sectoroverschrijdend op te lossen en om de omgevingskwaliteit te versterken en te zorgen dat binnen de Vlaamse Overheid landschap transversaal en geïntegreerd wordt benaderd. We doen dit door projecten te ondersteunen, een methodiek voor landschapskarakterisatie te ontwikkelen, maatschappelijk bewust-zijn voor het landschap te creëren en verbanden te leggen met verschillende bestuursniveaus en –entiteiten om expertise te bundelen en ervaringen te delen.”



5 WAAROM EEN HOUTKANTENPLAN?

De hernieuwde aandacht voor houtkanten is grotendeels terug te brengen tot de mogelijkheden die ze bieden in de strijd tegen klimaatverandering en biodiversiteitsverlies. Door het netwerk van houtkanten te versterken, worden verschillende beleidskaders op mondiaal, Europees en Vlaams niveau gerealiseerd.

Houtkanten dragen bij aan een robuust landschap dat veerkrachtiger is tegen droogte alsook tegen extreme neerslag. Op deze manier dragen ze bij aan klimaatadaptatie. Ze capteren CO₂ uit de lucht en zorgen zowel voor directe als indirecte koolstofopslag (via valorisatie van beheersresten als bodemverbeteraar). Als habitats met een eigen, kenmerkende biodiversiteit en als verbindend element tussen andere ecosystemen, hebben houtkanten een belangrijke bijdrage aan het tegengaan van biodiversiteitsverlies.

Hieronder staan de knelpunten en kansen die door meerdere partners gesignaleerd werden tijdens de voorbereiding van dit plan.

5.1 KNELPUNTEN VOOR DE REALISATIE VAN EEN NETWERK VAN HOUTKANTEN

- Wet- en regelgeving vanuit verschillende beleidsdomeinen maakt het behoud van houtige KLE's op het terrein mogelijk via vergunningen en handhaving. In de praktijk blijkt het echter moeilijk om op te volgen en te controleren, o.a. omwille van capaciteit handhavingdiensten, bewijslast, prioriteit, versnipperde eigendoms- en beheerderstoestand....
- De gronddruk in Vlaanderen is zeer hoog waardoor de druk op overblijvende landbouwpercelen groot is. Invulling of gebruik van een deel van een landbouwperceel voor een functie met weinig of geen economische opbrengst wordt sterk bemoeilijkt. Dit bemoeilijkt de aanplant van nieuwe houtkanten omdat dit blijvende inname van grond impliceert en invloed heeft op o.a. bemestbare oppervlakte.
- Een te lage beschikbaarheid van (autochtoon) plantgoed bemoeilijkt in sommige gevallen de aanplant van nieuwe KLE's. Met het toenemende belang en besef van de waarde van KLE's en allerhande initiatieven voor nieuwe aanplantingen dreigt dit probleem zich nog sterker te stellen in de komende jaren.
- De kosten voor onderhoud van KLE's zijn een drempel om reguliere beheerwerken uit te voeren. De tijdsinvestering en bijgevolg beheerkosten voor het onderhoud van houtkanten vormen de belangrijkste reden voor hun algemene achteruitgang. Ze zijn direct gelinkt aan hun functieverlies binnen de landbouwvoering en de economische waarde als bron voor hout als grondstof. Andere factoren versterken deze negatieve tendens: gebrek aan kennis rond kwalitatief onderhoud, moeilijke exploitatie (door bodem, bereikbaarheid met machinerie, enz.), de sterk verspreide ligging van KLE's en de versnipperde eigendomssituatie.
- Lokale besturen in plattelandsgebieden, maar ook daarbuiten, hebben vaak onvoldoende capaciteit om het beheer van landschapselementen planmatig en systematisch uit te voeren en te financieren. In plattelandsgebieden liggen echter grote delen van het netwerk die waardevol zijn door de landelijke context met weinig verstoring.
- Een gebrek aan kennis over een kwalitatief duurzaam beheer en de bijhorende vaardigheden om dit uit te voeren zijn belangrijke factoren die het systematisch beheer van KLE's beïnvloeden.
- De valorisatie van hout afkomstig van beheerwerken is moeilijk door beperkte afzetmogelijkheden, een mismatch tussen vraag en aanbod, drempels ingevolge wetgeving en concurrentie met goedkopere niet-hernieuwbare grondstoffen.



- Een gebrek aan kennis over de verschillende premiestelsels en administratieve verplichtingen zijn drempels om premies voor behoud, aanplant en onderhoud aan te vragen. Onder andere (maar niet uitsluitend) daardoor slagen deze instrumenten er momenteel nog niet in om het achteruitgaan van het houtkantennetwerk tegen te gaan.
- Een gebiedsdekkend overzicht en de systematische opvolging van het netwerk van houtkanten in Vlaanderen ontbreekt. Inventarisatie en monitoring ervan gebeurt gefragmenteerd bij verschillende overheidsdiensten en terreinorganisaties. Dit belemmert een goede globale analyse en bemoeilijkt tevens vergunnings- en handhavingstaken, opstart van valorisatie van houtige biomassa bij gebrek aan onvoldoende data, enz.

5.2 KANSEN VOOR DE REALISATIE VAN EEN NETWERK VAN HOUTKANTEN

- Een geïntegreerde aanpak zorgt ervoor dat milieu- en klimaatdoelstellingen (o.a. koolstofopslag, waterhuishouding, soortenbescherming, enz.) en noden vanuit andere beleidsdomeinen en maatschappelijke verwachtingen (landschapskwaliteit, streekidentiteit, welzijn, sport, gezondheid, enz.) gekoppeld kunnen worden zodat er win-winsituaties kunnen ontstaan bij het verwezenlijken van een houtkantennetwerk.
- Houtkanten hebben een intrinsieke waarde voor het milieu en hun omgeving: biodiversiteit, habitat, voedselbron, bestuiving, plaagbestrijding, enz. Ondanks hun beperkte grondinname en lineaire karakter functioneren houtkanten zeer goed als ecologische corridors in het landbouwlandschap (om natuur- en bosgebieden met elkaar te verbinden). Houtkanten leveren m.a.w. heel wat ecosysteemdiensten.
- De opkomst van nieuwe vormen van landbouwbedrijfsvoering waarbij milieubewust en duurzaam omgegaan wordt met natuurlijke hulpbronnen en omgevingsfactoren (bodem, water, landschap, enz.) zoals biologische landbouw, agro-ecologische landbouw, agroforestry, enz. De ecosysteemdiensten die houtkanten leveren worden daarbij actief ingeschakeld en zelfs bevorderd (bestuiving, gewasbescherming, erosiebestrijding, plaagbestrijding...).
- Er is een groeiende bewustwording bij het ruime publiek rond het belang van een robuuste open ruimte voor o.a. voedselproductie, waterhuishouding, natuurverbinding, sport, recreatie, toerisme, welzijn, streekidentiteit enz. enerzijds en als oplossing voor uitdagingen zoals de klimaatverandering en het biodiversiteitsverlies anderzijds. Een groter en kwalitatiever netwerk van houtkanten dat goed beheerd wordt draagt bij aan landschapskwaliteit op allerlei vlakken.
- Er is een uitgebreide kennis over het nut van houtkanten, met specifieke aandacht voor de oude houtkanten, als opslagruimten voor koolstof, als dragers van biodiversiteit, als habitat voor natuurlijke vijanden van plaagsoorten ed. aanwezig bij experts en organisaties die landschapsontwikkeling als werkterrein hebben.
- Oude houtkanten zijn vanuit meerdere oogpunten zeer waardevol: door hun eeuwenoude, ongestoord bodemprofiel en oude stronken herbergen zij een grotere planten- en dierenbiodiversiteit dan recent aangeplante houtkanten; bovendien zijn er vaak autochtone bomen en struiken aan die een belangrijke genenbron vormen en tevens zaad opleveren voor opkweek van nieuw autochtoon plantgoed. Het bewaren en opkweken ervan biedt kansen voor tewerkstelling en economische activiteit.
- We merken een stijgende interesse in mogelijkheden om biomassa afkomstig van landschaps-, natuur- en bosbeheer te valoriseren op verschillende schaalniveaus en voor verschillende toepassingen (bijvoorbeeld versterking van bodemkwaliteit, materiaal- of energietoepassingen). Dit biedt een grote kans om de kosten voor duurzaam beheer te reduceren of het beheer misschien zelfs rendabel te maken zonder overexploitatie. De groeiende aandacht en noodzaak voor een circulaire economie en



de vervanging van niet-hernieuwbare grondstoffen door hernieuwbare alternatieven biedt naast een stimulans voor het beheer ook kansen voor nieuwe economische activiteiten.

- Bestaande instrumenten zoals VLIF-steun en beheerovereenkomsten voor landbouwers, premies vanuit onroerend erfgoed ed. bieden op vandaag al kansen voor behoud, aanplant en onderhoud van houtkanten.



6 PROCES EN GOVERNANCE

In opdracht van de Vlaamse minister voor Omgeving heeft de Vlaamse Landmaatschappij een actieplan uitgewerkt dat het houtkantennetwerk in Vlaanderen helpt te beschermen en te versterken.

In een eerste fase heeft de VLM een bilaterale verkenningsronde gedaan bij een aantal overheidsorganisaties en intermediaire organisaties om naar de bereidheid en haalbaarheid te peilen om een gezamenlijk actieplan uit te werken. Er waren gesprekken met departement Omgeving, Agentschap Natuur en Bos, Agentschap Onroerend Erfgoed en Digitaal Vlaanderen. Als intermediaire organisaties zijn Bos+, Regionale Landschappen en de Vereniging voor Openbaar Groen bevestigd. Ze zijn allemaal reeds jaren vertrouwd met beleid rond houtkanten én de uitvoering. Zij kennen de uitdagingen, belemmeringen en knelpunten, zetten nieuwe instrumenten in de markt, werken aan verbeteringen van het beleidskader of gaan de boer op om samenwerkingen op te zetten voor nieuwe aanplantingen en duurzaam onderhoud en beheer. Na de eerste werksessie werden ook de provincies betrokken via de Vereniging van de Vlaamse Provincies vanwege hun taakstelling rond streekwerking, de bovenlokale samenwerkingen en de realisatie van natuurverbindingsgebieden.

Tijdens diverse overlegmomenten kreeg het actieplan vorm. Er werd tussentijds ook bilateraal overleg gehouden met het Departement Landbouw en Visserij gelet op het belang van de doelgroep land- en tuinbouwers voor dit plan. Het departement heeft aangegeven verder op de hoogte te willen blijven van het voorliggend plan.

De uitvoering van het actieplan wordt opgevolgd door een stuurgroep onder leiding van VLM als bevoegde administratie voor het plattelandsbeleid in Vlaanderen. Gezien het aantal acties, de onderlinge samenhang en vereiste afstemming, is er nood aan een "houtkantencoördinator" aan die samen met de stuurgroep de uitvoering van het actieplan op Vlaams niveau coördineert.

De stuurgroep is samengesteld uit vertegenwoordigers van de organisaties die de verschillende acties trekken en heeft volgende taken:

1. Coördinatie van de uitvoering van het actieplan
2. Bewaken van de voortgang van de acties
3. De werking en de impact van het actieplan evalueren en bijsturen waar nodig
4. Opmaken van een 2-jaarlijkse voortgangsrapportage aan de Vlaamse minister bevoegd voor omgeving en plattelandsbeleid

Naast de leden van de stuurgroep zijn diverse andere Vlaamse entiteiten, middenveldorganisaties en onderzoeksinstituten actief in het (onderzoek naar) behouden, aanplanten en onderhouden van bomenrijen, houtkanten, enz. langs wegen en waterlopen in onze open ruimte. Ze werden niet actief betrokken bij de opmaak van dit plan maar ze zijn wel belangrijk als partner om er mee uitvoering aan te geven binnen hun bevoegdheden en takenpakket.

Van specifiek belang hierbij zijn de Vlaamse entiteiten zoals het Agentschap Wegen en Verkeer, De Vlaamse Waterweg en de Vlaamse Milieumaatschappij: gelet op de grote oppervlakte aan, veelal lijnvormige, infrastructuur die deze instanties beheren, vormen de begeleidende houtkanten reeds een basisnetwerk op Vlaams niveau.

Bij de uitvoering van de acties, opgenomen in dit actieplan, is het dan ook van uiterst belang om de belanghebbenden bij de individuele actie te identificeren en te betrekken. Dit is een verantwoordelijkheid van de trekker van de actie. Wanneer dit nodig zou blijken, kan de stuurgroep beslissen om zich in de uitvoering van het actieplan te laten bijstaan door een klankbordgroep.



Dit plan heeft een tijdshorizon tot 2030 omdat de effecten op het netwerk van houtkanten pas na enkele jaren zichtbaar en meetbaar zullen zijn door de natuurlijke processen. Bovendien omvat dit plan acties waar meerdere organisaties samenwerken om het doel te bereiken, dit vergt doorgaans een grotere tijdsinvestering (o.a. door terugkoppeling binnen betrokken organisaties, afstemming middelen, enz.).



7 VISIE EN AMBITIE: REALISEREN VAN EEN KLIMAATROBUUST EN BIODIVERS HOUTKANTENNETWERK

Dit actieplan heeft als doel om tegen 2030 het houtkantennetwerk in Vlaanderen kwalitatief en kwantitatief te versterken zodat het functioneert als een biodiverse en klimaatrobuuste ruggengraat in het buitengebied. Het netwerk draagt tevens bij aan de kwaliteit en belevingswaarde van onze cultuurlandschappen en dient vanuit zijn multifunctionaliteit voor onze open ruimte benaderd te worden, afgestemd op de belangrijke openruimtebestemmingen zoals landbouw, natuur -en bosgebieden en recreatie.

De visie wordt vertaald in vijf strategische doelstellingen die vervolgens leiden tot een aantal concrete acties waar geïntegreerde en beleidsdomeinoverschrijdende samenwerking cruciaal zijn om het beoogde resultaat te behalen.

7.1.1 Behouden, beschermen en handhaven van het houtkantennetwerk

Regelgeving en procedures omtrent vergunningen, handhaving en bescherming moet zorgen voor de instandhouding van de huidige houtkanten zodat het netwerk niet verder achteruit gaat en niet verder fragmenteert. De huidige houtkanten, bomenrijen, hagen, knotbomen, dreven en heggen op het platteland bieden immers een raamwerk en vertreksituatie voor de kwalitatieve en kwantitatieve versterking van het netwerk.

7.1.2 Uitbreiden van het houtkantennetwerk door aanplantingen

We versterken het netwerk kwantitatief door nieuwe houtkanten aan te planten en geven op die manier invulling aan klimaatdoelstellingen, versterken de ecologische verbindingfunctie ervan en dragen bij aan omgevingskwaliteit.

7.1.3 Versterken van een kwalitatief netwerk van houtkanten door beheer en valorisatie te stimuleren

We versterken de kwaliteit van het netwerk door het regulier en achterstallig beheer van de afzonderlijke houtkanten en de valorisatie van biomassa uit beheerwerken gebiedsgericht aan te pakken. Dankzij systematisch en kwalitatief onderhoud bevinden de houtkanten, bomenrijen, hagen, knotbomen, dreven en heggen zich in verschillende stadia wat de variatie en biodiversiteit ten goede komt, maar evenzeer de koolstofopslag stimuleert en een garantie vormt voor lange levensduur en instandhouding.

7.1.4 Het draagvlak voor houtkanten vergroten door sensibilisering en kennisuitwisseling

De strategische doelstellingen rond behoud, uitbreiding en beheer en valorisatie hebben baat bij een groter draagvlak zodat de acties en initiatieven breed gedragen worden. Het ruime publiek moet beter bewust worden van het belang en de multifunctionaliteit van houtkanten, bomenrijen, hagen, knotbomen, dreven en heggen op het platteland voor de klimaatuitdagingen en biodiversiteit, en de talrijke andere ecosysteemdiensten. Kennisuitwisseling en sensibilisering zorgen bij doelgroepen en actoren op het platteland die betrokken zijn bij behoud, aanplant, beheer en valorisatie van houtkanten voor engagement en samenwerking.



7.1.5 De toestand en evolutie van het netwerk van houtkanten systematisch opvolgen

Door inventarisatie en monitoring van houtkanten wordt de toestand en evolutie van het netwerk systematisch opgevolgd. Dit ondersteunt diverse andere strategische doelstellingen van dit plan en biedt de vele afzonderlijke beleidsdomeinen en bestuursniveaus de nodige basisinformatie voor beleidsinitiatieven en acties.



8 OPERATIONELE DOELSTELLINGEN EN ACTIES

De afzonderlijke doelstellingen omvatten het ganse scala van actiedomeinen waarop veelal gebiedsgericht moet ingezet worden om het houtkantennetwerk kwantitatief en kwalitatief te versterken. Een groot aandeel van de operationele doelstellingen wordt idealiter in een gebied of regio in hun onderlinge samenhang en met de nodige coördinatie/afstemming uitgevoerd. Om dit waar te maken is er nood aan regionale houtkencoördinatoren, wat reeds in diverse beleidsaanbevelingen rond duurzaam onderhoud van het landschap² en valorisatie van biomassa-resten³ geopperd werd.

8.1 ACHTERUITGANG VAN HET HOUTKANTENNETWERK TEGENGAAN DOOR BEHOUD VAN BESTAANDE HOUTKANTEN

Deze operationele doelstelling leidt tot het behoud van de bestaande houtkanten en de bescherming als kernen van waaruit het netwerk opnieuw kan worden opgebouwd.

Een cruciale randvoorwaarde voor het succes van de acties onder deze doelstelling is alvast te kunnen beschikken over een inventaris van de bestaande houtkanten (nulmeting). Hiervoor verwijzen we naar actie 17 rond inventarisatie en monitoring (Operationele doelstelling ondersteunende acties).

Actie 1: Het regelgevend kader inzake bescherming van houtkanten, de toepassing en handhaving evalueren en waar nodig bijsturen.

Trekker: ANB

Partners: dOMG, VVP, Regionale Landschappen, VVSG, OE

Timing: 2022 - 2024

Omschrijving:

Houtkanten in het landschap worden juridisch beschermd tegen wijzigingen en kappen door wet- en regelgeving vanuit verschillende beleidsdomeinen: het verbod op en de vergunningsplicht inzake vegetatiewijziging uit het natuurdecreet en het vegetatiebesluit in de eerste plaats. Daarnaast kan een landschap erkend zijn als erfgoedlandschap waardoor de aanwezige KLE's beschermd zijn via de landschapsatlas en stedenbouwkundige voorschriften zoals voorzien in het Onroerenderfgoeddecreet en bijhorend uitvoeringsbesluit. Ook de Vlaamse Codex Ruimtelijke Ordening (VCRO) bevat bepalingen die landschapselementen beschermen tegen kappen. Ondanks deze juridische bescherming verdwijnen houtkanten nog steeds al dan niet met vergunning. Hiervoor zijn verschillende oorzaken:

- Lacunes en uitzonderingen in de regelgeving;
- Capaciteit bij lokale besturen om tot de juiste interpretaties bij vergunningverlening te komen;
- Kappen en/of wijzigen van houtige landschapselementen zonder vergunning en de problematiek van handhaving: hierbij zijn vooral tijdigheid van de vaststellingen en de bewijslast struikelblokken (hoe langer de tijd tussen de inbreuk en de vaststelling, hoe moeilijker te bewijzen), evenals prioriteit voor dergelijke inbreuken. Daarnaast is op terrein niet steeds duidelijk wie bevoegd is voor de handhaving.

² [Duurzaam onderhoud van het landschap](#) - Beleidsaanbevelingen voor een duurzame organisatie en financiering van het onderhoud van landschappelijke structuren, 2019, VLM

³ [Economisch potentieel van biomassa-resten uit landschapsbeheer. Eindrapport](#) ; 2022;VLM

[Oogstbare landschappen](#) - Lokale en regionale valorisatie van biomassa uit bos-, natuur- en landschapsbeheer; 2018, VLM

De regelgeving vertrekt vanuit een permanent karakter van houtkanten en zorgt voor een eeuwigdurende bescherming wat een drempel vormt bij aanplant van nieuwe houtkanten .

Vooropgestelde acties:

Een eerste actie om hieraan te verhelpen is een evaluatie van de regelgeving inclusief handhavingsbevoegdheid door een externe, onafhankelijke dienstverlener. Het regelgevend kader wordt geëvalueerd op volledigheid, toepasbaarheid, handhaafbaarheid, efficiëntie en effectiviteit van onder meer de volgende instrumenten:

- het Natuurdecreet en Vegetatiebesluit
- het Onroerenderfgoeddecreet
- andere wetgeving m.b.t. houtkanten (VCRO, Burgerlijk wetboek,...)

Het doel van de evaluatie is om het regelgevend kader bij te sturen waar nodig en de verschillen in regelgeving, instrumenten en handhavingsbevoegdheden beter op elkaar af te stemmen. Hierbij is er specifieke aandacht voor het permanente karakter van houtkanten versus de concepten van tijdelijke natuur en voor het onderscheid tussen oude houtkanten en jongere aanplantingen. Er wordt onder meer onderzocht hoe en in welke mate nieuwe houtkanten een tijdelijk karakter kunnen toegekend krijgen, bijvoorbeeld als onderdeel van de landbouwbedrijfsvoering.

Verwachte output:

Een evaluatie van het regelgevend kader, de verschillende instrumenten en handhavingsbevoegdheden die invloed hebben op het beschermen van houtkanten inclusief aanbevelingen om dit kader robuuster en sluitender te maken waar nodig. De Code Goede Natuurpraktijk wordt geactualiseerd en juridisch verankerd via een Besluit van de Vlaamse Regering.

Actie 2 : Ontwikkelen van een afwegingskader en stimulerend beleid voor vergunningsverlening voor houtkanten door lokale besturen

Trekker: Nog te bepalen

Partners: VVOG, ABB, ANB, OE, dOMG

Timing: 2022 - 2025

Omschrijving:

Eén van de knelpunten bij het beschermen van houtkanten is het ontbreken van de capaciteit bij lokale besturen om zich, in functie van de vergunningsverlening voor vegetatiewijziging, te verdiepen in de verschillende aspecten van de regelgeving die zeer technisch en gespecialiseerd is. Anderzijds biedt de wet- en regelgeving rond vergunningen ook mogelijkheden om aanplantingen te stimuleren, al dan niet als compensatie voor rooien.

Vooropgestelde actie:

We maken werk van een éénduidig afwegingskader dat lokale besturen kunnen gebruiken bij vergunningverlening waar het behoud van houtkanten dient beoordeeld te worden. Dit afwegingskader bevat een overzicht van de regelgeving zodat voor hen duidelijk is welke verschillende regels wanneer van toepassing zijn. Het reikt ook de handvaten en argumentatie aan om bij vergunningverlening sterker te staan om behoud van houtkanten te onderbouwen. Dit afwegingskader zal tevens een uitgewerkte compensatieregeling bevatten met het oog op vervanging van gekapte houtkanten (cf. boscompensatie).

Daarnaast worden de mogelijkheden opgelijst binnen de wet- en regelgeving om een stimulerend beleid te voeren rond het netwerk van houtkanten. Vergunningsplichtige werken in het buitengebied grijpen vaak in op meerdere aspecten in hun onmiddellijke omgeving (netwerkfunctie houtkanten, waterinfiltratie en -afstroom ingevolge verharding, beeldkwaliteit...). Om die te milderen of te compenseren zijn flankerende maatregelen vaak wenselijk. Op die manier stellen zich ook kansen om bij beleidsuitvoering de aanplant van nieuwe



houtkanten te stimuleren en op die manier omgevingskwaliteit na te streven vanuit een geïntegreerde visie op landschap.

Deze actie bestaat uit volgende deelacties:

- Overzicht opmaken van de regelgeving (zie ook actie 1)
- Compileren van het afwegingskader inclusief uitwerken van een éénduidige compensatieregeling
- Aanknopingspunten in de regelgeving én verdere aanzet voor een stimulerend beleid inzake aanplant van nieuw houtkanten bij vergunningsplichtige werken;

Verwachte output:

Een afwegingskader én aanzet voor stimulerend beleid voor lokale besturen

Actie 3: Onderzoek naar innovatieve handhavingsmethoden

Trekker: ANB

Partners: dOMG, VVSG, DV

Timing: 2022 - 2030

Omschrijving:

De efficiëntie en effectiviteit van de handhaving kan worden verhoogd door gebruik te maken van innovatieve remote sensing technieken zoals LiDAR, lucht- en satellietbeelden gecombineerd met behulp van beeldverwerkingstechnieken en machine learning (AI) om bijvoorbeeld nieuwe of verdwenen houtkanten op te sporen (zie actie 17 rond inventarisatie en monitoring). Het is de bedoeling om deze technieken te vertalen naar een operationele inzet binnen een innovatieve handhaving. De uitvoering van deze actie wordt reeds voorbereid via OIS-project.

Vooropgestelde acties:

- Een efficiëntere inzet van handhavingscapaciteit door het implementeren van innovatieve detectie- en verwerkingstechnieken zoals een combinatie en integratie van LiDAR, beeldopnamen van verschillende platformen (drones, vliegtuig, satelliet) en machine learning (AI) op basis van de resultaten van lopende en voorziene pilootprojecten.

Verwachte output:

- Implementatie van de resultaten van hogervermelde acties m.b.t. de inzet van innovatieve detectietechnieken.

8.2 HET HOUTKANTENNETWERK UITBREIDEN DOOR AANPLANT VAN NIEUWE HOUTKANTEN

Dit actieplan wil het bestaande netwerk van houtkanten uitbreiden door aanplant. Omdat bestaande instrumenten zoals het lokaal energie- en klimaatpact en het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) mogelijkheden bieden om houtige landschapselementen aan te planten respectievelijk voor burgers en landbouwers, wordt in dit actieplan bijkomend ingezet op aanplant in het buitengebied door lokale besturen. Belangrijk voor een kwalitatief netwerk van houtkanten is dat er aangeplant wordt vanuit een overkoepelende visie waar nieuwe landschapselementen worden aangeplant, rekening houdend met de historische functies van houtkanten, gericht op het versterken van de streekidentiteit. Deze visie houdt meteen ook rekening met het toekomstige beheer. Het gebruik van autochtoon plantmateriaal bij aanplantingen wordt gestimuleerd.



Actie 4: Organiseren van een projectoproep naar lokale besturen voor aanplanten

Trekker: VLM

Partners: VVOG, ABB, Regionale Landschappen, VVP, ANB, OE

Timing: 2023

Omschrijving:

Bijna alle gemeenten ondertekenden het Lokaal Energie- en Klimaatpact en geven hiermee aan dat zij werk willen maken van acties voor klimaatadaptatie en -mitigatie. Lokale besturen zijn een belangrijke partner in de transitie naar meer en beter functionerende groene verbindingen op hun grondgebied. Zij beheren eigen terreinen en een deel van het wegennetwerk waaronder ook trage wegen. Het aanplanten van houtkanten in de onbebouwde ruimte kan uitvoering geven aan het Lokale Energie- en klimaatpact. De bijdrage voor natuurverbinding (netwerk) en ecologische doelstellingen (habitat voor bepaalde soorten) is belangrijk maar er zal ook rekening gehouden moeten worden met voorwaarden zoals landschappelijk aftoetsingskader en historisch landschapsbeeld (bijvoorbeeld niet in traditioneel open akkerlandcomplexen), koppeling met duurzaam beheer en instandhouding, inventarisatie, samenwerkingen tussen gemeenten, beschikbaarheid en keuze van plantgoed (streekeigen en standplaatsgeschikte soorten),...

Het is uitermate belangrijk dat een gemeente eerst alle kansen, opportuniteiten en aandachtspunten in kaart heeft om zo actief en gericht houtkanten aan te planten op locaties waar deze lijnvormige elementen een sterke rol kunnen vervullen in herstel van het landschap, klimaatadaptatie en biodiversiteit. Binnen deze oproep wordt het gebruik van autochtoon plantgoed als voorwaarde opgelegd om indirect de opkweek ervan te stimuleren.

Vooropgestelde acties:

VLM lanceert een oproep uit om nieuwe houtkanten aan te planten. De oproep richt zich naar provincies en gemeenten, al dan niet in partnerschap met andere organisaties (Regionale Landschappen, maatwerkbedrijven, enz.) die gemeenten ondersteunen met aanplant, en eventueel voorafgaandelijk proces en visievorming. (een integrale visie, rekening houdend met zowel ecologische als historische als economische (landbouw) belangen).

Verwachte output:

Substantiële versterking van het houtkantennetwerk door aanplant van houtkanten, hagen, heggen, knot/bomenrijen en dreven door gemeenten.

Actie 5: Beschikbaarheid verhogen van plantsoen 'Plant van Hier'

Trekker: ANB

Partners: Regionale Landschappen , AVBS (vakgroep boomtelers), INBO

Timing: 2022 - 2025

Omschrijving:

De aanleg van houtkanten gebeurt bij voorkeur met 'Plant van Hier plantsoen'. Het ANB coördineert de werking rond dit autochtoon materiaal. Bij de uitvoering van de projectoproep is het van belang dat de geselecteerde projecten kunnen beschikken over kwaliteitsvol plantmateriaal. Dit betekent de gepaste soorten en herkomsten. Maar ook op langere termijn moet de beschikbaarheid van 'Plant van Hier plantsoen' gegarandeerd worden.

Door de grote druk op de beschikbaarheid van het plantsoen vanwege allerhande lopende initiatieven, is het absoluut noodzakelijk om een aantal acties op te zetten die de beschikbaarheid van het gewenste plantsoen waarborgen. Deze beschikbaarheid start met een voldoende groot aanbod aan oogstlocaties waarop door bosboomkwekers of in opdracht van bosboomkwekers kan geoogst worden.



Vooropgestelde acties:

- Een 1-malige grootschalige onderhoudscampagne opzetten (naast het jaarlijkse, reguliere uitgevoerde beheer) in de ANB zaadboomgaarden met als doel de oogstcapaciteit te bestendigen en waar mogelijk te verhogen en de oogstactiviteiten beter te faciliteren (toegankelijkheid, risicobeperking).
- Werk maken van de opkweek van bijkomend uitgangsmateriaal (INBO) om het bestaande aanbod aan zaadboomgaarden te hernieuwen maar ook om bijkomende oogstlocaties (zaadboomgaarden van ANB en private zaadboomgaarden) van het nodige moedermateriaal te voorzien.
- Sensibilisatie van de boomkwekers om het aanbod aan beschikbaar 'Plant van Hier plantsoen' van zowel kleine afmetingen voor aanleg van hagen, heggen en houtkanten als hoogstammen voor aanleg van lijnbeplantingen te verhogen.

Verwachte output:

Beschikbaar Plant van Hier plantsoen voor de aanleg van houtkanten via de projectoproep vermeld in actie 4 alsook via lopende werking rond KLE's.

8.3 DUURZAAM BEHEER VAN HOUTKANTEN ÉN VALORISATIE VAN BIOMASSA AFKOMSTIG VAN BEHEER

We stimuleren en ondersteunen het duurzaam beheer van houtkanten in het buitengebied en beogen tegelijkertijd lokale en regionale valorisatie van de houtige biomassa afkomstig van de beheerwerken (circulariteit). Op die manier versterkt de kwaliteit en klimaatrobustheid van het netwerk dat gebaat is met een lange levensduur én de nodige variatie van de afzonderlijke elementen. Bij nieuwe aanplantingen is het beheer in de eerste jaren cruciaal om ze te laten uitgroeien tot volle wasdom en het vooropgestelde eindbeeld te bekomen rekening houdend met de standplaats en omgeving. Bij de oude houtkanten is het aanpakken van achterstallig beheer cruciaal om hun voortbestaan te garanderen.

De benutting van de houtige beheerresten (biomassa) moet helpen om de beheerkosten te compenseren en lokale en/of regionale afzet te ontwikkelen. Die moet opnieuw een drijvende kracht worden voor het reguliere beheer en indirect ook aanzetten tot nieuwe houtkanten. Dit heeft tevens de potentie om nieuwe economische activiteit te ontwikkelen op het platteland in het kader van verduurzaming van de landbouw, milieukwaliteit, en circulaire en biogebaseerde economie. Deze doelstelling vereist bij uitstek gebiedsgerichte publiek-private samenwerkingen over beleidsdomeinen en bestuursniveaus heen.

Actie 6: Structurele werking van het Loket Onderhoud Buitengebied (LOB) uitbouwen

Trekker: VLM

Partners: Regionale Landschappen, ANB, VVSG, VVP, Natuurpunt vzw, sociale economiebedrijven, Boerenatuur Vlaanderen vzw, Bosgroepen

Timing: 2022- 2023

Omschrijving:

Vanuit projectmiddelen en bijdragen van gemeenten en provincies werden in verschillende regio's LOB's opgericht binnen de Regionale Landschappen en zijn ze operationeel. Zo'n LOB biedt diensten aan rond inventarisatie, beheerplanning en de coördinatie van de uitvoering van de beheerwerken aan landschapselementen. De loketten vertrekken vanuit een integrale gebiedsvisie waarbij rekening gehouden wordt met de multifunctionaliteit van het buitengebied (biodiversiteit, landbouw, cultuurhistorisch, streekidentiteit en -typologie, beeldkwaliteit, veiligheid, doorgang, enz.) en zeer diverse partners betrokken worden bij de opmaak ervan (gemeenten, landbouwers, lokale natuurverenigingen, recreatie, enz.). Vervolgens



wordt de visie doorvertaald naar geïntegreerde beheerplanning (beheerwerken, termijn/periode, inzet personeel, nodige middelen, machinerie, enz.) opdat het beheer gecoördineerd, efficiënt en betaalbaar kan georganiseerd worden en in het gebied op elkaar afgestemd is. De beheerwerken omvatten naast regulier beheer, ook eenmalig omvormingsbeheer en achterstallig beheer indien dit nodig is.

Een LOB leent zich ook voor de valorisatie van biomassa-resten maar de werking is op dat vlak nog experimenteel en beperkt zich tot bepaalde gebieden en projecten.

In concreto bestaat een LOB uit één of meerdere personen die fungeren als aanspreekpunt. Voor de inventarisatie, beheerplanning en opvolging van de uitvoering maken ze gebruik van een digitaal platform.

Vanuit steden en gemeenten is er een duidelijke behoefte aan ondersteuning voor deze beheeraspecten in de open ruimte; vaak hebben ze onvoldoende capaciteit om het beheer van landschapselementen planmatig uit te voeren en te financieren. Het LOB is uitermate geschikt om het reguliere beheer van gemeentelijke houtkanten op zich te nemen en zo de bestaande houtkanten te beschermen.

Binnen deze actie wordt een uniforme werking van de LOB's in heel Vlaanderen uitgebouwd. Daarnaast moet de werking ervan ook uitgebreid worden naar lokale en regionale valorisatie van biomassa-resten afkomstig van de beheerwerken. Daarnaast moet er ook ingezet worden om prioritaire doelgroepen te benaderen die er gebruik van kunnen maken en opportuniteiten te benutten.

Deze actie is complementair met de aanstelling van een regionale houtkantencoördinator (zie actie 18): hij/zij initieert opdrachten en projecten waar het loket onderhoud buitengebied ingeschakeld wordt met het oog op uitvoering van het beheer én de valorisatie van de biomassa-resten afkomstig uit beheerwerken.

Deze actie wordt ook vermeld in het "Actieplan voedselverlies en biomassa(rest)stromen circulair 2021-2025" van OVAM omdat Loketten onderhoud buitengebied belangrijke instrumenten zijn om biomassa-stromen uit de open ruimte te mobiliseren.

Vooropgestelde acties:

- Huidige werking LOB's in Vlaanderen in kaart brengen, visie opmaken in functie van uniforme dienstverlening in Vlaanderen en bijhorende noden opletten inzake werking;
- Uitbouw in functie van valorisatie van biomassa-resten: kennis en ervaring opbouwen, bijhorende noden voor werking en digitaal systeem aanpassen;
- LOB's promoten en resultaten actief in de kijker zetten via communicatie;

Verwachte output:

- Voorstel om LOB's in Vlaanderen operationeel te maken en een uniforme werking aan te bieden afgestemd op hun gebiedskenmerken;
- de werking van LOB wordt uitgebreid in functie van lokale en regionale valorisatie van biomassa-resten (personeel, middelen, digitaal systeem);
- communicatie-acties rond LOB-werking en concrete resultaten inzake beheerwerken

Actie 7: Doelgroepen activeren en ondersteunen bij het landschapsbeheer en -herstel

Trekker: diverse naargelang de doelgroep

Partners: naargelang doelgroep

Timing: naargelang doelgroep

Omschrijving:

Er zijn verschillende doelgroepen die instaan voor het landschapsbeheer of die (meer) kunnen geactiveerd worden rond landschapsbeheer. Bepaalde doelgroepen en organisaties worden ondersteund op vlak van landschapsbeheer, door aangepaste begeleiding en het stimuleren van eventuele samenwerking. Volgende doelgroepen worden onderscheiden: landbouwers en particuliere eigenaars en/of beheerders van houtkanten.



Steden en gemeenten worden voornamelijk via de actie van Loket onderhoud buitengebied ondersteunen (actie 6).

1. DOELGROEP LANDBOUWERS:

Trekker: VLM (in afwachting van eventuele trekkers bij landbouwsector)

Partners: Landbouworganisaties, Boerennatuur Vlaanderen, Coöperatieven machinerie, Proefcentra, Regionale Landschappen.

Omschrijving:

Landbouwers zijn zeer belangrijke actoren omdat ze verantwoordelijk zijn voor een aanzienlijk deel van de houtkanten én omdat dit rechtstreeks verband houdt met de landbouwactiviteiten en voordelen oplevert (doorgang van machines garanderen; beschaduwning binnen de perken houden; houtkanten beschermen het vee tegen weers-elementen, enz.). Deze beheerwerken worden veelal in de minder drukke periodes uitgevoerd, maar vereisen wel aangepaste machinerie voor een vlotte en efficiënte uitvoering. Landbouwers beschikken zelf over tractoren en aanhangwagens voor afvoer van beheerresten en voor aandrijving van machinerie (hakselaar, enz.).

Landbouwers worden aangezet om vormingsinitiatieven te volgen om samenwerking tussen landbouwers te stimuleren (vb. agrobeheergroepen). Op die manier kunnen individuele landbouwers of samenwerkingsverbanden het beheer uitvoeren op hun eigen bedrijfsgronden, bij collega-landbouwers of bij andere eigenaars of beheerders op het platteland. Naast het beheer kan ook het aanplanten van houtige KLE's op landbouwpercelen gestimuleerd worden.

Vooropgestelde acties:

- Organisaties benaderen en inlichten over mogelijkheden voor aankoop aangepaste machines voor beheer van houtkanten in functie van collectief gebruik, ontlening en huur;
- Vormingsaanbod en mogelijke aanbieders promoten bij regionale en lokale middenveldorganisaties van landbouwers;
- Opstart of verdere uitbouw van samenwerkingsverbanden van landbouwers rond landschapsbeheer stimuleren door kennisuitwisseling.

Verwachte output:

- Specifieke machinerie voor beheerwerken aan houtige KLE's in een gebied kan uitgeleend of verhuurd worden aan landbouwers;
- Samenwerkingsverbanden van landbouwers om gezamenlijk landschapsbeheerwerken uit te voeren in een regio;

2. DOELGROEP "PARTICULIERE LAND-EIGENAARS EN BEHEERDERS VAN HOUTKANTEN" EN VRIJWILLIGERS:

Trekker: Regionale Landschappen

Partners: Landelijk Vlaanderen, terreinbeherende landschaps- en natuurverenigingen, wildbeheereenheden

Omschrijving:

Regionale Landschappen ondersteunen reeds particuliere eigenaren en beheerders van houtkanten (inclusief landbouwers, jagers, verenigingen) naargelang hun noden: advies geven, administratieve begeleiding voor vergunnings- of subsidie-aanvragen, uitvoering werken regelen (volledig "ontzorgen"), enz. Daarbij zijn er ook succesvolle systemen om vrijwilligers in te schakelen die aanplantingen en beheerwerken kosteloos of mits vergoeding in natura (deel van hout, opbrengst) uitvoeren.

Met deze actie zullen deze systemen beter bekend gemaakt worden. Tegelijk zal de inzet van vrijwilligers bij aanplant en beheer vergroot worden door een professionele omkadering en ondersteuning (vorming, materieel, verzekering en veiligheid, vereniging, enz.). Aan de hand van de positieve ervaringen en evaluaties van bestaande systemen kan ingespeeld worden op de trend van plaatselijk engagement.



Vooropgestelde acties:

- Noden inzake organisatie en coördinatie van deze systemen in kaart brengen en bijhorende financiering;
- Ondersteuning voor vrijwilligers verder uitbouwen (materieel, verzekering, vorming, enz.)

Verwachte output:

- Goed draaiende systemen en organisatie voor inzet van vrijwilligers die beheerwerken in het landschap uitvoeren;
- Meer en beter beheerde lijnvormige houtkanten in het buitengebied;

Actie 8: Lokale en regionale valorisatie van beheerstromen stimuleren bij Vlaamse entiteiten

Trekker: Regionale houtkantencoördinator

Partners: Vlaamse agentschappen die instaan voor onderhoud beheer langs wegen, waterlopen, natuur/bos, enz. (ANB, AWV, Vlaamse Waterweg...)

Timing: 2022-2030

Omschrijving:

Overheden van diverse bestuursniveaus staan in voor het onderhoud van landschapselementen zoals bomenrijen, bermen, enz. langs wegen, waterlopen en kanalen, en dit levert aanzienlijke volumes van houtige biomassa op. Zij kunnen de lokale en regionale valorisatie van de biomassa mee op gang brengen en stimuleren op verschillende manieren: zelf afzetmogelijkheden zoeken, biomassa aanbieden, biomassa in eigendom houden en kwaliteitseisen stellen). Instanties met kleinere stromen kunnen hier dan makkelijker op aantakken of gebruik van maken. Eventuele samenwerking tussen de entiteiten of met andere actoren op regionale schaal kan dit nog verder stimuleren en laat toe om het beheer en verzameling van biomassa efficiënter uit te voeren (het levert schaalvoordelen op). En dit biedt ook voordelen met het oog op lokale en regionale valorisatie van de biomassa(resten) – zie actie 9 *Lokale en regionale samenwerking stimuleren bij landschapsbeheer en valorisatie van beheerstromen*.

Vooropgestelde acties:

- Overleg met de verschillende entiteiten inzake bereidheid om mee uitvoering te geven aan deze actie en na te gaan welke initiatieven ze hiervoor reeds nemen, gepland zijn, enz.

Verwachte output:

Een groter aandeel van biomassastromen afkomstig van beheerwerken door Vlaamse overheid wordt gevaloriseerd

Actie 9: Lokale en regionale samenwerking stimuleren bij landschapsbeheer en valorisatie van beheerstromen

Trekker: Regionale houtkantencoördinator

Partners: Provincies, gemeenten, Regionale Landschappen, Natuurpunt vzw, Boerennatuur Vlaanderen vzw, sociale economiebedrijven, landbouwers, private terreineigenaars ...

Timing: 2022-2026

Omschrijving:

Provincies, steden en gemeenten staan in voor het onderhoud van houtige landschapselementen langs wegen en waterlopen, in groendomeinen, enz. Vaak vereist dit een grote financiële inspanning en ook de nodige inzet van personeel om werken voor te bereiden onafhankelijk of ze het met eigen diensten uitvoeren, dan wel via uitbesteding. Door interbestuurlijk en projectmatig samen te werken kan het beheer efficiënter gebeuren, levert dit schaalvoordelen op en kunnen de beheerwerken gebiedsgericht en over beleidsdomeinen heen beter op elkaar afgestemd worden in functie van de ecosysteemdiensten en geïntegreerde landschapszorg. Bovendien



kunnen ze ook met andere beheerders in de regio samenwerken, zoals landbouwers en andere particuliere landeigenaren. Een vlotter verloop van het regulier beheer zal ook de aanplant van nieuwe houtige landschapselementen stimuleren.

Deze regionale interbestuurlijke samenwerking biedt ook voordelen met het oog op de afzet van de biomassa(resten) en de lokale en regionale valorisatie: aanbod van grotere hoeveelheden en meerdere kwaliteiten van biomassa (eventueel aanbieden via symbioseplatform), verspreid doorheen de jaren in functie van jaarlijkse stroom, benutting van lokale infrastructuur voor opslag, bijdrage aan het streekgevoel en -identiteit (hout uit de streek), enz.

Ook enkele niet-gouvernementele organisaties zoals Regionale Landschappen en sociale economiebedrijven hebben pilootprojecten en/of een werking rond samenwerking bij landschapsbeheer die al verder gaat richting valorisatie van biomassa en toekomstpotentieel hebben.

Diverse projectoproepen bieden de mogelijkheid om projecten op te zetten rond valorisatie van houtige beheerresten en bijhorende samenwerking. Dit werkt de ontwikkeling van deze toepassingen in de hand die zorgen voor lokaal en regionaal ondernemerschap vanuit duurzaam en circulair ondernemerschap.

Vooropgestelde acties:

- Lokale en regionale actoren benaderen en samenbrengen in functie van aanbod of vraag naar biomassa uit landschapsbeheer;
- Mogelijkheden voor ondersteuning en subsidiëring binnen diverse programma's verkennen en oplijsten;

Verwachte output:

- Lokale en regionale interbestuurlijke samenwerkingsverbanden op structurele basis met het oog op beheer én valorisatie van beheerstromen

Actie 10: Ontwikkelen van typebestekken voor landschapsbeheer

Trekker: Regionale Landschappen

Partners: VVSG, VVOG, MOW, steden en gemeenten, ANB, dOMG

Timing: 2022

Omschrijving:

We ondersteunen steden en gemeenten met behulp van typebestekken om beheerwerken aan houtkanten te gunnen aan opdrachtnemers met de juiste expertise. Onder meer via kwaliteits- en selectiecriteria alsook de randvoorwaarden voor de uitvoering en oog voor lokale valorisatie van vrijkomende biomassa.

Vooropgestelde acties:

- Praktijkervaringen verzamelen rond selectie- en gunningscriteria voor overheidsopdrachten en andere aspecten om kwaliteitsvolle uitvoering te waarborgen;
- Mogelijkheden oplijsten, verwerken in typebestek en publiceren.

Verwachte output: typebestekken voor beheer houtkanten en valorisatie van beheerresten



Actie 11: Introduceren van een eenvoudig en gebruiksvriendelijk instrument voor visieontwikkeling en beheerplanning van houtkanten

Trekker: Regionale Landschappen

Partners: VVP, INBO, Boerenbond, Boerenatuur Vlaanderen, Natuurpunt, landbouwers, VVSG, VLM, ANB, OE

Timing: 2022-2025

Omschrijving:

Een goed beheerplan dient te starten met een globale landschapsvisie voor het ruimer gebied waarbinnen de te beheren houtkanten zich bevinden en waar bijkomende kunnen aangeplant worden rekening houdend met landschappelijk aftoetsingskader (vb. niet in traditioneel open akkerlandcomplexen). Op basis van fysische kenmerken (bv. geologie, bodem, natuurkernen, landbouwgebruik, bebouwing, waterlopen) wordt het ruimer gebied ingedeeld in zones. De landschapsvisie doet vervolgens uitspraken over welke (combinatie van) ecosysteemdiensten van de houtkanten prioritair zijn in elk van deze zones (bv. corridor voor vleermuizen, visuele buffer langs bedrijven, landschapsbeleving langs wandelwegen, zangpost voor vogelsoorten, etc.), zonder uitspraken te doen over individuele houtkanten. Vervolgens wordt deze visie vertaald in concrete beheermaatregelen en –planning voor deelnemende (en eventuele nieuwe) houtkanten. Deze beheermaatregelen beschrijven de nodige beheeracties, bv. aanpak omvormingsbeheer, achterstallig beheer, planning regulier hakhoutbeheer, snoei-beheer, exotenbeheer, behoud van overstaanders, breedte en beheer van onderetage, soortenontwikkeling, aanplant, enz. Analooq aan de bestaande natuurbeheerplannen kunnen gaandeweg extra eigenaars/houtkanten aansluiten indien ze binnen één van de beschreven zones liggen, zonder dat zij zelf een nieuw beheerplan moeten schrijven.

Eenzijds is het belangrijk dat zo'n houtkantenbeheerplan toegankelijk en dus gebruiksvriendelijk is om te vermijden dat beheerders afgeschrikt worden om deel te nemen aan een dergelijk houtkantenbeheerplan. Anderzijds dient het beheerplan ook voldoende gestandaardiseerd en onderbouwd te worden opgemaakt om een eventuele juridische verankering (binnen bestaande wetgeving en premiestelsels) mogelijk te maken. Een breed gedragen model voor houtkantenbeheerplan met bijbehorende toepassingsmogelijkheden dringt zich op.

Vooropgestelde acties:

Initiatieven voor opmaak visie en beheerplanning worden gebruikt als testcase voor deze actie om bestaande beheerinstrumenten te analyseren of voor een concept voor nieuw instrument.

Verwachte output:

- Model houtkantenbeheerplan met toepassingsmogelijkheden in bestaande wetgeving;
- Het ontwikkelen van een kader voor ecosysteemdiensten die houtkanten leveren in functie van duurzaam beheer en valorisatie;



Actie 12: Verdere afstemming en optimalisering van verschillende premiestelsels voor aanleg en beheer van houtkanten

Trekker: VLM

Partners: ANB, OE, VLM, VVP, VVSG, Regionale Landschappen

Timing: 2022-2025

Omschrijving:

Voor de aanplant en het onderhoud/beheer van houtkanten bestaan er verschillende instrumenten en mogelijkheden die hetzelfde beogen. Sommige zijn gebiedsspecifiek (gerelateerd aan statuten van een gebied of aan bestuurlijke grenzen), nog andere zijn generiek in Vlaanderen.

We gaan na waar ze inhoudelijk beter op elkaar afgestemd en geoptimaliseerd kunnen worden, waar de inzet van instrumenten verbeterd en geoptimaliseerd kan worden en welke afstemming dit vereist tussen de stimulerende instrumenten op de verschillende bestuursniveaus.

Dit moet leiden tot een efficiëntere inzet van de instrumenten en overheidsmiddelen voor dit doel, maar zal ook bijdragen aan eenduidige informatie voor en communicatie naar eigenaars/beheerders.

Vooropgestelde acties

- Inventarisatie van bestaande premiestelsels en instrumenten voor aanplant, en onderhoud/beheer kleine houtige landschapselementen (inclusief randvoorwaarden naar generieke of gebiedsspecifieke inzetbaarheid, doelgroep, enz.)
- Interferentie van deze stelsels en instrumenten (overlap, hiaten, uitsluitingsvoorwaarden, enz.)
- Voorstel voor betere afstemming en optimalisatie van bestaande premiestelsels en instrumenten op gemeentelijk niveau.

Verwachte output:

Voorstellen voor betere afstemming van de premiestelsels in verschillende wet- en regelgevingen

8.4 ONDERSTEUNENDE ACTIES

Deze acties ondersteunen de verschillende andere acties die hierboven beschreven werden door uitwisseling van kennis en informatie, communicatie naar het ruime publiek en inventarisatie en monitoring. Het ondersteunt diverse doelstellingen en stelt de verschillende actoren in staat om beleidsinitiatieven en acties op te zetten of bij te sturen.

8.4.1 Kennisopbouw en -uitwisseling

Actie 13: Opzetten van een kennisuitwisselingsnetwerk over houtkanten

Trekker: Regionale Landschappen

Partners: alle partners die meegewerkt hebben aan opmaak plan

Timing: doorlopend

Omschrijving:

Deze actie heeft als doel kennis uitwisselen, zowel horizontaal als verticaal, integraal en interbestuurlijk. Deze kennis omvat onder andere cases, praktijkervaring, praktijkonderzoek, theoretisch onderzoek, beleidsevoluties ed. De doelgroep zijn de partners binnen het houtkantenplan, onderzoeksinstituten, maatwerkbedrijven, intercommunales... Kortom, iedereen die rond houtkanten aan de slag is. Via een jaarlijks symposium wordt er kennis uitgewisseld tussen onderzoek, praktijk en beleid en kunnen er linken gelegd worden tussen de verschillende actoren die werken rond houtkanten.



Vooropgestelde acties:

- Er wordt één keer per jaar een "Houtkantendag" georganiseerd (houtkantendag = werktitel ~ symposium, uitwisselingsdag, evt. naar analogie met de landschapscontactdag van Onroerend Erfgoed; geen publieksevenement)
- Er wordt een werkgroep samengesteld die het programma en de inhoudelijke input uitwerkt, daarnaast is er een trekker nodig voor de coördinatie en een lokale partner om mee te organiseren.
- Via de stuurgroep die het houtkantenplan opvolgt is regelmatige uitwisseling tussen de partners mogelijk (los van de houtkantendag).

Verwachte output:

- Er wordt jaarlijks een kennisuitwisselingsdag georganiseerd rond houtkanten.
- Er is regelmatige uitwisseling over houtkanten tussen de partners van het houtkantenplan.

Actie 14: Uitbouwen van een digitaal uitwisselingsplatform voor de verzameling en uitwisseling van informatie over houtkanten

Trekker: ANB, Regionale Landschappen i.s.m. Inverde

Partners: alle partners die meegewerkt hebben aan opmaak plan + Inverde + kennisinstellingen (o.a. INBO)

Timing: doorlopend

Omschrijving:

Deze actie heeft als doel om informatie en documenten rond houtkanten te verzamelen en uit te wisselen. Relevante bestaande informatie, documenten, handleidingen ed. worden verzameld en gecentraliseerd op één of enkele plaatsen. Het gaat over informatie over zowel het belang van houtkanten als het kwalitatief en duurzaam beheer van houtkanten, evenals informatie over subsidiemogelijkheden en premiestelsels.

Vooropgestelde acties:

- Er wordt, rekening houdend met bestaande initiatieven, bekeken welk platform of welke platformen geschikt zijn om informatie op een toegankelijke wijze te ontsluiten naar zowel de partners van het houtkantenplan als naar het brede publiek (bijvoorbeeld Ecopedia of de 'Landschapsacademie', kennisplatform op de website van de Regionale Landschappen).
- Relevante bestaande informatie wordt verzameld en ontsloten.
- Het verzamelen en ontsluiten van relevante informatie gebeurt doorlopend zodat ook nieuwe informatie steeds in de kennisbibliotheek verzameld wordt.

Verwachte output:

- Informatie en relevante documenten over houtkanten worden verzameld en gecentraliseerd ter beschikking gesteld.

Actie 15: Uitwerken van een kader voor meervoudige waardering van houtkanten en ontwikkelen van indicatoren voor duurzaam beheer van houtkanten.

Trekker: INBO

Partners: andere kennisinstellingen (ILVO, Ugent, BOS+, enz.), organisaties met ervaring rond beheerovereenkomsten (VLM,..), ANB, DV, OE, Regionale Landschappen; Lokale overheden uit Bocholt, Kempen,...

Timing: 2022 - 2026

Omschrijving:



De maatschappelijke waarden van houtkanten zijn talrijk, maar beperkt gedocumenteerd. Het betreft economische waarden (bv; bioenergie, compost,...), ecosysteemdiensten (zoals houtproductie, erosiepreventie, streekeigenheid,..) en de bijdrage aan biodiversiteit. Het belang van deze waarden verschilt bovendien naargelang de doelgroep (landbouwers, waterloopbeheerders, landschapsbeheerders, recreanten...). Het in kaart brengen van deze meervoudige waarden op een kwalitatieve manier is nuttig voor sensibilisering én kan vervolgens gebruikt worden om meetbare indicatoren te ontwikkelen voor duurzaam beheer van houtkanten, welke rekening houden met economische waarden, biodiversiteit, ecosysteemdiensten en culturele waarden.

Op basis van reeds gedane en lopende onderzoeken en door gerichte stakeholder interviews wordt een factsheet ontwikkeld die de verschillende waarden van houtkanten identificeert voor verschillende doelgroepen. Daarnaast wordt ook een discussienota ontwikkeld met aanbevelingen hoe de verschillende waarden in beleidsbeslissingen kunnen gebruikt worden.

Vervolgens worden meetbare indicatoren ontwikkeld voor duurzaam beheer van houtkanten. Vertrekkende van de conclusies en ervaringen in diverse projecten rond valorisatie, biodiversiteit, ecosysteemdiensten en verder bouwend op de meerdere waarden. Daarnaast kan de kennis deels uitgebreid worden met externe financiering zoals gemeenschappelijk inschrijven op projectoproepen en onderzoeksmogelijkheden zoals doctoraten of thesen in samenspraak met universiteiten. Om deze actie te ontwikkelen zal er echter ook extra structurele financiering nodig zijn.

Vooropgestelde acties:

- Het uitwerken van een meervoudig waarde kader voor houtkanten.
- Het ontwikkelen van indicatoren voor duurzaam beheer van houtkanten.

Verwachte output:

- Factsheet met informatie rond ecosysteemdiensten en -waarde van houtkanten.
- Aanbevelingen voor hoe verschillende waarden van houtkanten kunnen gebruikt worden in beleidsbeslissingen en beleidsinstrumenten.
- Een set meetbare indicatoren voor het monitoren van het beheer van houtkanten.

Actie 16: Opzetten van een communicatiecampagne rond houtkanten naar het brede publiek en toekomstige eigenaars

Trekker: alle trekkers

Partners: alle partners die meegewerkt hebben aan opmaak plan + organisaties met een directe link naar de doelgroep (vb. verenigingen rond natuur, landbouw, erfgoed...)

Timing: 2022-2024

Omschrijving:

Deze actie heeft als doel om kennis te delen met het brede publiek en toekomstige eigenaars van houtkanten. Bij het grote publiek groeit het bewustzijn en het besef rond het belang van de open ruimte voor voedselvoorziening, klimaatdoelstellingen, biodiversiteit, stilte en rust, ontspanning, zachte recreatie, enz. Er is echter nog weinig kennis over houtkanten en het belang en beheer ervan. Het belang van (oude en waardevolle) houtkanten voor onder andere biodiversiteit en CO₂-opslag, streekidentiteit, landschapsgeschiedenis enz... en ook het beheer van deze houtkanten worden onder de aandacht gebracht. Hiermee kan de appreciatie voor deze landschapselementen verhoogd worden, kan meer zichtbaarheid en erkenning gegeven worden aan de diverse actoren die actief zijn rond duurzaam landschapsbeheer en wordt het draagvlak voor beleidsacties



vergroot. Een algemene communicatiecampagne over houtkanten kan de regionale en lokale kennisuitwisseling die momenteel reeds gebeurt ondersteunen, o.a. door herkenbaarheid. Deze actie komt niet in de plaats van reeds bestaande lokale en regionale kennisuitwisseling of communicatie.

De doelgroep voor de communicatie-acties is het brede publiek, inclusief potentiële toekomstige eigenaars van houtkanten.

Vooropgestelde acties:

- Een communicatie-actie naar het brede publiek, inclusief potentiële toekomstige eigenaars, over het belang en beheer van houtkanten.

Verwachte output:

Een communicatiecampagne over het belang én het beheer van houtkanten, Vlaanderen breed en naar het brede publiek.

8.4.2 Inventarisatie en monitoring van het houtkantennetwerk

Actie 17: Het in kaart brengen en monitoren van houtkanten

Trekker: nog te bepalen

Partners: Digitaal Vlaanderen vanuit technische expertise, alle partners betrokken bij dit actieplan, gemeenten, terreinbeheerders, dLV

Timing: Stapsgewijs en op lange termijn: een gefaseerde aanpak is belangrijk, de doelstellingen en acties moeten bekeken worden op lange termijn en het systeem moet beheer(s)baar blijven.

Omschrijving:

Er bestaan op dit moment al verschillende inventarissen, datasets en kaarten (zowel digitaal als op papier) omtrent houtkanten en hun netwerk, maar ze zijn gefragmenteerd en niet gebiedsdekkend. Ze bevatten wel een basisinfo en een schat aan beschrijvende informatie zowel in tijd (vb. historische data) als ruimte, maar ook naar de nodige beschrijvende attribuut informatie.

Een gebiedsdekkende inventarisatie en systematische monitoring zijn nochtans belangrijk en noodzakelijk voor het opvolgen van het houtkantennetwerk, én kan andere acties uit het plan ondersteunen. Hierbij wordt ook onderzocht om burgers in te zetten en gebruik te maken van citizen science voor de monitoring en opvolging van houtkanten.

Vooropgestelde acties:

1. Bestaande inventarissen samenbrengen

Bestaande inventarissen in GIS, andere digitale vormen of papieren inventarissen (vb. beheerplannen) samenbrengen. Dit wordt bijvoorbeeld bekeken per regio en/of in voorbeeldprojecten. De interpretatie van de data en kaarten moet in overleg gebeuren door diegenen die de kaart gebruiken (bijvoorbeeld een partner die de kaart valideert op zijn/haar grondgebied). Het verzamelen van de bestaande gegevens kan als vertrek informatie dienen voor een allesomvattende inventaris. Het toont aan wat en waar er al geïnventariseerd wordt of werd en waar er nog bijkomend op ingezet moet worden. Het opstellen van een generieke aanpak vormt een meerwaarde.

Er wordt bekeken of via een centrale aanpak m.b.t. de decentraal beheerde en beschikbare data een integratie van de verschillende bestaande inventarissystemen mogelijk is om onderlinge communicatie en uitwisseling tussen de systemen toe te laten. Dit moet toelaten om voor een aantal basisinformatiegegevens (zoals locatie, typologie,...) een decentrale bijhouding en/of periodische updates te realiseren.



2. Een gebiedsdekkende digitale inventaris, stapsgewijs op lange termijn én met een positieve insteek. Mede vanuit hogere inventarissen wordt aan de hand van een voorbeeldregio of voorbeeldprojecten de methodiek voor een basisreferentiedataset Vlaanderen uitgewerkt (*). Het is de bedoeling om dit te vertalen naar een regionale inventaris/kaart. Het gebruik van het bestaand hoogtemodel Vlaanderen DHMVII (2013-2015) in combinatie met ander beeldmateriaal en bestaande GIS data en inventarisaties laat toe dit voor heel Vlaanderen uniform op te stellen.

3. Nulmeting van de aanplant

Een voorstel van aanpak is om naast de periodieke monitoring (zie punt 4.) minimaal iedere drie jaar een rapport te bezorgen aan bijvoorbeeld gemeenten en hen te betrekken bij validatie en nulmeting (om de drie jaar evalueren wat verdwenen is en waarom). Dit kan gekoppeld worden aan de 3-jaarlijkse opmaak van de vegetatiekaart. De hogervermelde referentiedataset (*) kan een waardevolle aanzet vormen van nulmeting en kan aangevuld worden met de nodige attributen.

4. Periodieke bijhouding en monitoring

Na inventarisatie van het houtkantennetwerk kan de evolutie ervan gemonitord worden. Monitoring heeft een signaalfunctie om op periodieke wijze en op basis van beeldmateriaal en terreinwerk te bekijken wat er potentieel gewijzigd is. Eén van de scenario's is bijvoorbeeld het bijhouden of actualiseren van bestaande hogervermelde referentiedataset via gebiedsgerichte update. Dit wil zeggen dat dit voor diverse pilotgebieden of lokale zones "en cours de route" kan gebeuren, wanneer er met de betrokken data aan de slag wordt gegaan of in het interessegebied effectief wordt gewerkt en/of wijzigingen (bijvoorbeeld aanplant, ...) op het terrein gebeuren. Vlaanderen wordt dus als een lappendeken verder in tijd en ruimte ingevuld en bijgehouden. Dit zorgt naar middelen voor een beheersbare aanpak.

Verwachte output:

De gebiedsdekkende aanpak voor de inventarisatie van houtkanten ondersteunt waar mogelijk en nodig de acties uit dit houtkantenplan en kan dienen als basis voor de periodieke monitoring van het houtkantennetwerk op langere termijn.

8.5 OVERKOEPELENDE ACTIE ROND GEBIEDSGERICHTE SAMENWERKING BIJ VERSTERKING VAN HET HOUTKANTENNETWERK

Actie 18: Aanstellen van regionale houtkantencoördinatoren

Trekker: Provincies en Regionale Landschappen

Partners: lokale besturen, private eigenaars,...

Timing: 2022-2024

Omschrijving:

Aanvullend op het structureel uitbouwen van Loketten Onderhoud Buitengebied in heel Vlaanderen, fungeert de regionale houtkantencoördinator als initiator, mediator en realisator van de concrete acties met betrekking tot behoud, beheer en aanplanten binnen voorliggend houtkantenplan. Net als de LOB-coördinator werkt de houtkantencoördinator gebiedsgericht en op maat van de streek, en betreft hij/zij alle bovenlokale en lokale actoren van het buitengebied. Hij/zij speelt in op de noden van de streek en zorgt samen met de partners voor een actieplan en de uitvoering ervan.

Voordelen van een geïntegreerde, intersectorale en gebiedsgerichte werking:



- Om een klimaatrobuust en biodivers hagen- en houtkantennetwerk te realiseren wordt er gewerkt op verschillende actiedomeinen: behoud, aanplanting, beheer, valorisatie en bijhorende ondersteunende acties (communicatie, vorming, inventarisatie en monitoring enz.). Die worden idealiter in hun onderlinge samenhang uitgevoerd op lokaal en regionaal niveau, al dan niet gefaseerd naargelang de uitgangssituatie: van visie (aanplant – beheer – valorisatie), realisatie (juiste aannemers, juiste opdracht), draagvlak naar burgers, tot evaluatie en opvolging (aanpassen beheerplan). Dit vergt coördinatie, aansturing, ondersteuning, opvolging, bijsturing, enz.
- Daarnaast pleiten diverse beleidsaanbevelingen rond beheer en valorisatie van biomassa voor lokale en bovenlokale samenwerkingen om dit efficiënt en kwaliteitsvol te organiseren (tussen beheerders onderling). En bijkomend om de valorisatie op gang te brengen en te stimuleren en op die manier een groter én diverser aanbod van houtige biomassa aan te bieden aan afnemers of lokale verwerkers over een langere termijn. Indien de valorisatie in een gebied op gang komt, kan dit de drijvende kracht en achterliggende motor zijn voor het beheer en aanplant.
- Opzetten van samenwerkingsverbanden vergt evenwel tijd, expertise en middelen. Voor de opstart ervan zijn projectmiddelen geschikt om gedurende een periode gericht in te zetten op het samenbrengen van actoren in een gebied, een organisatiestructuur op te zetten, de nodige ondersteuning uit te werken (visie, beheerplan, haalbaarheidsonderzoek, enz.). Na afloop wordt er naargelang de potentie en noden gekeken of dit zelfstandig kan verder gezet worden dan wel of er een vervolgpriject nodig is voor bestending of verdere ontwikkeling.
- Bovenlokale coördinatie is nodig om die samenwerkingen permanent te stimuleren: opportuniteiten detecteren en in de hand werken, samenwerkingen initiëren, projecten voorbereiden en projectoproepen benutten, initiatieven afstemmen, ondersteunen en aansturen, opschalen op regionaal niveau en vormingsmogelijkheden voorzien op maat van het gebied en de noden (beter ontsluiten van bestaande vormen, ontwikkelen van nieuwe vormen enz.).

Vooropgestelde acties:

- takenpakket en bijhorende financiering voor regionale houtkantencoördinatoren uitwerken ;
- screening van mogelijke organisaties die regionale houtkantencoördinatie kunnen opnemen;



